

Аблабекова Жанылча Кожоналиевна - п.и.к., доцент,
Шарипбаева Назира Сабыровна мугалим,
Ош мамлекеттик университетнин педагогика,
психология жана дене тарбия факультетинин
№18 А.Навои атындагы мектеп- лицейи

ОКУУ-ТАРБИЯ ИШТЕРИНДЕ ОРТО МЕКТЕП ОКУУЧУЛАРЫНЫН ФИЗИКАЛЫК САПАТТАРЫН ӨНҮКТҮРҮҮ

Жогорку окуу жайларында студенттердин дене тарбиясын калыптандыруу, студенттердин ден-соолукту чыңдоо ишмердүүлүгүн калыптандыруу үчүн педагогикалык шарттар, даярдыкты калыптандыруу негизги педагогикалык мыйзам ченемдүүлүктөрдү эсепке алган жана дидактикалык принциптердин аткарылышын камсыздаган шарттарда башкарылган билим берүү процессин түзүү аркылуу камсыздалат. Студенттердин дене маданиятынын калыптанышынын ийгилигин камсыздоодогу маанилүү жана зарыл шарт жана фактор болуп окутуучунун педагогикалык чеберчилиги эсептелет. Өткөрүлгөн сурамжылоонун анализи гностикалык жана конструктивдүү, профессионалдык билгичтиктер көпчүлүк окутуучуларда өркүндөтүүнү талап кылат, ал эми коммуникативдүү жана уюштуруу билгичтиктери жетиштүү өнүккөн. Бардык окутуучуларда даярдыкты калыптандырууда конкреттүү ориентирлердин жоктугу белгиленет.

Негизги сөздөр : чындоо, дене маданияты, калыптандыруу, жалпы маданий, жалпы илимий

Аблабекова Жанылча Кожоналиевна - к.п.н., доцент,
ШарипбаеваНазира Сабыровна – учитель,
№18 лицей им. А. Навои при Факультете педагогики
психологии и физического воспитания,
Ошский государственный университет

РАЗВИТИЕ ФИЗИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ СТАРШИХ ШКОЛЬНИКОВ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ

Формирование физической культуры студентов в высшей школе, педагогических условий для формирования оздоровительной деятельности студентов, формирование обучения обеспечивается за счет создания образовательного процесса, учитывающего основные педагогические законы и дидактические принципы. Важным и необходимым условием и фактором обеспечения успешности формирования физической культуры учащихся является педагогическое мастерство учителя. Анализ опроса носит гностический и конструктивный характер, профессиональные навыки требуют совершенствования у большинства учителей, а коммуникативные и организаторские навыки хорошо развиты. Отмечается, что не у всех учителей есть конкретные ориентиры при формировании обучения.

Ключевые слова подкрепление, физическая культура, шейпинг, общая культура, общая наука

Ablabekova Zhanylcha Kozhonalievna - candidate of
pedagogical sciences, associate professor,

Sharipbaeva Nazira Sabyrovna – teacher,
№ 18 Lyceum named after A. Navoi,
Faculty of Pedagogy, psychology and physical education,
Osh State University

DEVELOPMENT OF PHYSICAL QUALITIES OF SENIOR SCHOOL CHILDREN IN EDUCATIONAL

The formation of physical culture of students in higher education, pedagogical conditions for the formation of health-improving activities of students, the formation of training is ensured by creating an educational process that takes into account the basic pedagogical laws and didactic principles. An important and necessary condition and factor for ensuring the success of the formation of physical culture of students is the pedagogical skill of the teacher. The analysis of the survey is gnostic and constructive in nature, professional skills require improvement in most teachers, and communication and organizational skills are well developed. It is noted that not all teachers have specific guidelines in the formation of teaching.

Key words: reinforcement, physical culture, shaping, general culture, general science

Жогорку окуу жайларында студенттердин дене маданиятын калыптандыруу, студенттердин ден соолугун чындоо ишмердүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттары, даярдыкты калыптандыруу негизги педагогикалык мыйзам ченемдүүлүктөрдү эсепке алган жана дидактикалык принциптердин аткарылышын камсыздаган шарттарда башкарылган билим берүү процессин түзүү аркылуу камсыздалат. Буга байланыштуу студенттердин өз алдынча даярдыгын калыптандыруу проблемасын чечүү адекваттуу максаттуу, мазмундук жана процессуалдык камсыздоону иштеп чыгууну болжолдойт. Биздин өлкөбүздө жогорку окуу жайларынын студенттери үчүн дене маданиятын калыптандыруу боюнча базистик программа Кыргыз Республикасынын билим берүү жана илим министрлиги тарабынын түзүлүп, анда ЖОЖдордун дене тарбия кафедраларынын иштеринин мазмуну жана аларды уюштуруу боюнча көрсөтмөлөр берилген [1]. Нормативдик документтерге ылайык студенттердин дене тарбиясына жалпы жетекчиликти ЖОЖдун ректору жүргүзөт. Студенттердин дене тарбиясы боюнча окуу процессин окуу планы жана окуу программасы боюнча өткөрүү ЖОЖдун дене тарбиясы кафедрасына жүктөлгөн. Массалык ден соолукту сактоочу, дене тарбиялык жана башка иштер, спорттук клуб, дене тарбия кафедрасы жана ЖОЖдун башка уюмдары менен бирге жүргүзүлөт. Студенттерди медициналык текшерүү жана алардын ден соолугуна байкоо жүргүзүү окуу жылы бою студенттик поликлиника же ЖОЖдун дарылоо пункту тарабынан жүргүзүлөт [2]. Студенттердин дене маданиятынын калыптанышынын ийгилигин камсыздоодогу маанилүү жана зарыл шарт жана фактор болуп окутуучунун педагогикалык чеберчилиги эсептелет. Өткөрүлгөн сурамжылоонун анализи гностикалык жана конструктивдүү, профессионалдык билгичтиктер көпчүлүк окутуучуларда өркүндөтүүнү талап кылат, ал эми коммуникативдүү жана уюштуруу билгичтиктери жетиштүү өнүккөн. Бардык окутуучуларда даярдыкты калыптандырууда конкреттүү ориентирлердин жоктугу белгиленет [3]. Муну менен катар дене тарбиясын өз алдынча жүргүзүүнү актуалдаштырууда педагог менен студенттин өз ара мамилесинин чечүүчү механизми катары көрүлөт. Инсандык–багытталган мамиленин тутумунун бири катары диалогдуулук чыгат, мында педагог жана студент инсан студенттин дене маданиятын калыптандыруу милдеттерин чечуу керек. Болочок мугалимдин адистик компетенттүүлүгү Кыргыз Республикасында Жогорку кесиптик билим берүү боюнча мамлекеттик стандарттарында милдеттүү окулуш үчүн көрсөтүлгөн предметтердин циклин кыйшаюусуз өздөштүрүү

Известия ОшТУ, 2021 №1

процессинде калыптанат. Мындан башка, ар бир студент, мугалим өзүнүн кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандыруунун, өстүрүүнүн, тереңдетүүнүн үстүндө тынымсыз иштегени талапка ылайык. Ал үчүн ал ар кандай адабияттарды, газета, журналдык макалаларды, илимий адабияттарды такай окуп турганы жакшы. Илимий адабияттар демекчи, жакында эле педагогика илимдери боюнча бир нече кандидаттык, бир доктордук диссертация корголду. Ал доктордук диссертациянын автору С.Калдыбаев, темасы: “Теория и практика педагогических измерений”, мына ушул диссертация аталган маселеге түздөн-түз тиешеси бар изилдөө. Себеби, анда Кыргызстандын педагогикалык процессин, билим берүү системасын бүтүндөй реформалоого, педагогикалык кадрларды даярдоонун милдеттерин кайрадан карап чыгууну, өзүн-өзү кесиптик квалификациясын жогорулатып турууга даяр адистерди даярдоону, билим берүүнүн сапатын өлчөөнүн профессионалдык милдеттерин чечүүнү интеграциялык абалда жакшы караган эмгек болуп калды. Келечектеги педагогдун жеке, профессионалдык касиеттерин калыптандырууда билим берүүнүн учурдагы проблемалары менен тынымсыз аралашуу, жетектөөчүлүк, башкаруучулук чечимдерди кабыл алуу, педагогикалык баалоонун ички критерийлери менен тааныш болуу сыяктуу даярдыктарды талап кылат. Ошентип, болочок мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгү социалдык, жалпы педагогикалык-психологиялык жана предметтик көрсөткүчтөрүнөн түзүлөөрү белгилүү болду [4]. Коомдун өсүп-өнүгүү динамикасы өзгөрүлүп, билим берүү саясатында жаңы инновациялык тенденциялар пайда болуп, педагогикалык жогорку окуу жайдын системасына педагогикалык кадрларды даярдоодо койгон азыркы учурдагы коомдун талабы: жогорку окуу жайда алган билимдерин ар түрдүү кырдаалда колдоно алган, өз алдынча ой жүгүртүп, жаңы коомдогу социалдык - экономикалык өзгөрүүлөргө жеке позициядан баа бере билген мугалим инсанды калыптандыруу болуп саналат. Педагогикалык кесип бир эле учурда жаратуучу, жандандыруучу ошондой эле башкаруучу дагы болуп саналат. Ал эми өсүп келе жаткан инсандын өнүгүшүн башкаруу үчүн мугалим компетенттүү болушу зарыл. Ошондуктан, педагогдун профессионалдык компетенттүүлүгү деген термин педагогикалык ишмердүүлүктү ишке ашыруунун теориялык жана практикалык бирдиктүү даярдыгын аныктап жана профессионалдык чеберчилик деген түшүнүк менен айкалышып, мүнөздөлүп турат. Педагогикалык алдыңкы тажрыйба педагогикалык проблемаларды чечүүнү шарты, негизи, булагы болушу керек. Ал проблемалар кайсылар болушу мүмкүн? Окуучулардын начар даярдыгы, билим, тарбия процессинин алгылыктуу эместиги, окутуу, тарбиялоо ишинде индивидуалдуу, дифференцияланган мамиленин жоктугу. Мындай проблемаларды гигиена үчүн мектептин жаңы, жаш мугалими ошол мектепте, региондо жашап, иштеп жаткан педагогикалык тажрыйбага таянат, илимий адабияттардагы теорияга, өзү жыйнаган билимге гана таяна алат. Биз педагогикалык ишмердүүлүк жөнүндө сөз болгондо илимдин бул тармагынын корифейлери Иоганн Генрих Песталоцци, Фридрих Адольф Дистерверг, Константин Дмитриевич Ушинский, Антон Семенович Макаренко, алардын теориялары менен практикасын көбүрөөк мисалга тартып жүрөбүз. Ошол А.С.Макаренконын ишениминде, келечектеги мугалимби, же жетиштүү иш тажрыйба топтогон мугалимби, өзүнүн кесиби боюнча максаттуу иш алып барганда гана педагогикалык чеберчиликтин мыкты жактарын өздөштүрүүгө болот, ал мындай дейт: “Кесиптик чеберчилик – бул ар бир адамдын күчү, мүмкүнчүлүгү жете турган нерсе, чебер ширетүүчү же токарь, чебер дарыгер канчалык таанымал, белгилүү болгондой эле чебер мугалим да ошончолук деңгээлде... Ар бир жаш педагог, эгерде ал биздин ишибизди чанып, таштап кетпесе, ал сөзсүз качандыр чебер педагог боло алат, а буга кантип жетишүү керек, бул анын өжөрлөнгөн аракетине жараша гана болот”[5]. Демек, кесиптик компетенттүүлүк теориялык мыкты, терең билимди сиңирүүдөн, гезит-журналдарды тынымсыз окуудан, илимий адабияттар менен такай тааныш болуудан, алдыңкы педагогикалык тажрыйбанын мыкты үлгүлөрүнөн таасирленүүдөн,

аны терең өздөштүрүүдөн башка да орус окумуштуусу, улуу педагогу айткан өжөрлөнгөн аракет да керек экен. Педагогика багытында окуган студенттердин дене маданиятынын компетенттүүлүгүн калыптандыруу процесси компетенттүү мамиленин негизинде ишке ашышы керек. Бүгүнкү күндө компетенттүү мамиленин негизинде студенттердин кесипке багыт алуусуна, жеке профессионалдык максаттарын ишке ашыруусуна мүмкүндүктөр түзүлүп, көп баскычтуу билим берүү система аркылуу ишке ашырылып келе жатат.

Көп баскычтуу билим берүү системасында педагогикалык билим берүүнүн мазмуну эки блокко бөлүнүп:

1) жалпы маданий жана жалпы илимий;

2) профессионалдык - билим берүүчүлүк. Бул учурда студент тандоого мүмкүнчүлүк ала алат, анткени алгач – кайсы бир кесиптин багытын тандайт, кийин – кесипке даярдоонун профилин, андан кийин барып – адистикке ээ болушат. Болочок мугалимдин ЖОЖдо педагогикалык дене маданияты компетенттүүлүгүн калыптандыруу процессинде жалпы маданий, психологиялык-педагогикалык, предметтик даярдыгы эң биринчи орунда коюлушун жана ар бир предметтин өзгөчөлүктөрүнө көңүл буруп, окутуу процессин уюштурууну, ошондой эле замандын талабына жооп берген жаңы окутуу технологиялары боюнча билгич компетенцияларынын топтомун калыптандыруу проблемасын чечүү. Бүгүнкү күндө ЖОЖдо “компетенттүүлүк+ишмердүүлүк+маданият” – деген формула иштелиши керек[6]. Кесиптик билим берүүнүн мазмунун компетенттүү мамиленин негизинде жаңыландыруу - азыркы учурдун талаптарынын өзөгүн түзөт. С.Л.Рубинштейндин ишмердүүлүк теориясынын негизине таянып, кыргыз окумуштуулары азыркы замандын мугалиминин окутуу жана тарбия ишинде жаңы кадамдарын белгилептир: – максатка багыттоо, максатка багытталган активдүүлүк; – ойлонуштуруу – максатка жетүү үчүн ыкмалар, каражаттарды тандоо, болочок ишмердүүлүктүн ырааттуулугун пландоо; – сезүү – болочок жыйынтыкты пландаштыруу, алдын ала көрө билүү жана логикалык схема менен байланыштыруу; структуралык түзүлүшкө ээ болуу – иш аракеттердин топтому жана аларды аткарууда ырааттуулукту колдонуу; – жыйынтыктоо – коюлган максатка карата ишмердүүлүктү аяктоо. Жогоруда белгиленген механизмдер интегративдүү функцияны аткарат жана жогорку окуу жайларында студенттердин дене маданиятын калыптандырууга жана өстүрүүгө шарттарды түзөт. Окутуучулук кесипти тандаган ар бир жаш адам жогорку окуу жайларында ошол мугалимдикке даярдалып жатканда эле, тагыраак айтканда, студент кезинен баштап эле өзүнүн кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандыруу процессинен өтө баштайт.

Адабияттар:

1. **Ланда, Б.Х.** Методика комплексной оценки физического развития и физической подготовленности [Текст] // М: 2005.С.12
2. **Лубышева, Л.И.** Инновационные процессы в развитии физической культуры в Российской Федерации: (итоги науч.-практ. конф., посвящ. 80-летию журнала «Теория и практика физической культуры»). [Текст] / С.Н. Ливиненко // Теория и практика физ. культуры. - М: 2006. – N 1.С.14
3. **Максименко, А.М.** Основы теории и методики физической культуры. [Текст] // М.; ФиС, 2001.С.11
4. **Матвеев, Л.П.** Теория и методика физической культуры. Учебник для ин-ов физической культуры. [Текст] // Изд. 4-е. – М :2019
5. **Суворов, В.В.** Искусственный интеллект: проблемы и реальность. [Текст] // М., 2001.С.12
6. Теоретические проблемы психологии личности, под ред. Е.В. Шорохова, М., 2012.С.34